

SÚČASNÝ SLOVAKISTICKÝ VÝSKUM NA FAKULTE HUMANITNÝCH VIED SLIEZSKEJ UNIVERZITY V SOSNOVCI

Mariola Szymczak-Rozlach

*Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Humanistyczny w Sosnowcu
Ślęska uniwęrszta v Katowiciach, Fakulta humanitných vied v Sosnovci
ul. Grota-Roweckiego 5, Sosnowiec (Poľská republika)
E-mail: mariola.szymczak-rozlach@us.edu.pl*

SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2023): Current Research in Slovak Linguistics at the Faculty of Humanities of the University of Silesia in Sosnowiec. In: *Slovenská reč*, 88/3, 271 – 283.

Abstract: The aim of this article is to present the scientific and publishing activities of Slavic linguists and linguodidacticians working at the University of Silesia in Katowice (Sosnowiec). We hereby present the recent scientific achievements covering the period 2018 to 2023 and describe the results of this research. The scientific interests and achievements are preceded by a brief description of the history of Slovak studies as an institution that educates Slovakists and conducts scientific research, cooperating with other Slovak scientific centres and institutions supporting education. The research interests of Silesian Slovakists oscillate around Slovak lexis and lexicology, as well as word formation and semantics. These include synchronic, confrontative, and contrastive Polish-Slovak and Slovak-Polish research and lexicological ones. Additionally, apart from the purely linguistic interests of Slovakists, the focus of their interest is linguodidactics and teaching Slovak as a foreign language.

Keywords: University of Silesia, Slavic studies, Slovak language, linguistics, linguodidactics, Slovak lexis.

Článok v skratke:

- Lektorát slovenčiny na Sliezskej univęrszite v Sosnovci pôsobí od roku 1976 a slovákistika ako samostatný odbor je od školského roku 1988/1989.
- Dorozumievacím jazykom na pracovisku je slovenčina, pri výučbe začiatovníkov slovenčina a poľština. Študenti si osvojujú poznatky a vedomosti zo všetkých jazykových rovín s historickým vývojom literatúry, a majú aj počas štúdia i vyučovanie zamerané na preklad.
- Do lingvistikých záujmov pracovníkov slovákistiky patria predovšetkým synchronná slovenská lexikológia a lexikografia, slovotvorba a sémantika slovenského jazyka, poľsko-slovenské a slovensko-poľské kontrastívno-komparatívne výskumy a didaktika vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka.
- Predmetom záujmu je expresívna lexika, najmä eufemizmy, deminutíva a augmentatíva; v rámci konfrontačných a komparatívnych prác v oblasti lexikológie, sémantiky a slovotvorby a práce, ktoré sa sústreďujú na vyučovanie slovenčiny ako cudzieho jazyka.

1. ÚVOD

Cieľom príspevku je v súlade s koncepciou tematického čísla predstaviť výsledky vedeckovýskumných a publikačných aktivít pracovníkov slovákistiky Inšti-

tútu jazykovedy (Instytut Językoznawstwa)¹ a odboru slovanská filológia (Filologia słowiańska) na Sliezskej univerzite v Sosnovci za obdobie posledných šiestich rokov, t. j. 2018 – 2023.

2. STRUČNÉ INŠTITUCIONÁLNE DEJINY SLOVAKISTICKÉHO PRACOVISKA

Lektorát slovenčiny na Sliezskej univerzite v Sosnovci pôsobí od roku 1976, čiže v roku 2023 si pripomína 47. výročie svojho vzniku. Slovakistiku ako samostatný odbor však možno študovať od akademického roku 1988/1989 zásluhou prvého lektora slovenského jazyka PhDr. Mariána Servátka, PhD., a vtedajšieho riaditeľa Katedry slovanských filológií profesora dr hab. Emila Tokarza. Slovakistické pracovisko na Sliezskej univerzite v Sosnovci počas svojej existencie prešlo viacerými inštitucionálnymi premenami. Lektorát slovenčiny najprv fungoval pri Inštitúte slavistiky Filologickej fakulty Sliezskej univerzity ako druhý jazyk v rámci bohemistiky. Samotná slavistika na univerzite bola založená z iniciatívy profesora Kazimierza Polanského, významnej osobnosti slovanskej a anglickej lingvistiky. Slavistika a (v rámci nej aj slovenský jazyk, ktorý sa vyučoval popri iných západoslovenských a južnoslovenských jazykoch) na začiatku sa realizovala v rámci Inštitútu cudzích filológií ako tzv. Zakład Filologii Słowiańskiej (Oddelenie slovanskej filológie). V akademickom roku 1980/1981 doc. dr hab. Włodzimierz Pianka, vtedajší riaditeľ slavistiky osamostatnil a vytvoril Katedru slovanských filológií. V roku 1990 profesor dr hab. Emil Tokarz toto pracovisko pretransformoval na Inštitút slovanských filológií v rámci Filozofickej fakulty Sliezskej univerzity. Neskôr riaditeľmi inštitútu boli prof. dr hab. Mieczysław Basaj (1974 – 1975), prof. dr hab. Roman Laskowski (1975 – 1979), doc. dr hab. Włodzimierz Pianka (1979 – 1981), prof. dr hab. Emil Tokarz (1981 – 1985), prof. dr hab. Maja Szymoniuk (1985 – 1986), prof. dr hab. Barbara Czapik-Lityńska (1986 – 1989), prof. dr hab. Emil Tokarz (1989 – 2001), prof. dr hab. Józef Zarek (2001 – 2008), prof. dr hab. Maria Cichońska (2008 – 2012), prof. dr hab. Lech Miodyński (2012 – 2016) a dr hab. Mariola Szymczak-Rozlach (2016 – 2019) ako posledná riaditeľka, pred reformou celej univerzity a jej jednotlivých katedier a inštitútov. Inštitút slovanských filológií sa zameriaval na výskumy v oblasti synchronnej a diachronnej lingvistiky južno- a západoslovenských jazykov, menej v oblasti východoslovenských, a, prirodzene, realizoval aj didaktickú činnosť.

K ďalšej organizačnej zmene došlo v akademickom roku 2019/2020 ako dôsledok reformy celej štruktúry Sliezskej univerzity. Jednotlivé filologické inštitúty (slavisti, romanisti atď.) sa stali súčasťou novozriadených inštitútov – Inštitútu jazykovedy (Instytut Językoznawstwa) a Inštitútu literárnej vedy (Instytut Literatury).

¹ Porov. webové sídlo pracoviska.^[1]

znawstwa), v rámci ktorých vedeckovýskumnú a publikačnú činnosť vedú domáci pracovníci slovakistiky.

Okrem toho vedecká časť sa oddelila od didaktickej časti jednotlivých odborov, ktoré spoločne fungovali v rámci inštitútov, a tak v rámci didaktiky vznikol odbor slovanskej filológie, kde sa vyučuje slovenský jazyk, literatúra a kultúra. Súčasťou reformy bolo aj to, že sa na báze Filologickej fakulty Sliezskej univerzity v akademickom roku 2019/2020 konštituovala Fakulta humanitných vied, v rámci ktorej sa slovenský jazyk vyučuje v rámci odboru slovanská filológia, ktorý zabezpečujú už spomínané dva inštitúty (Inštitút jazykovedy a Inštitút literárnej vedy). Odbor slovanská filológia a odbor ruská filológia^[2] zabezpečujú rovnaké inštitúty, ale osobitné sú študijné plány a zásady prijímacieho konania.

2.1. ŠTÚDIUM A STATUS SLOVAKISTIKY

V rámci slavistiky a slovakistiky sa realizuje dvojstupňové štúdium: 1. stupeň – trojročné bakalárske štúdium (licenciát ukončený obhajobou licenciátskej práce); 2. stupeň – dvojročné magisterské štúdium ukončené obhajobou diplomovej práce). Na prvom stupni sa vyučuje praktický jazyk, výberový jazyk (z ostatných slovanských) ako druhý, literatúra, reálie a opisná gramatika. Na druhom pokračujeme s praktickou výučbou jazyka a zasadnú časť tvorí prekladateľstvo-tlmočníctvo.

V študijnom pláne sa nachádzajú tieto typy predmetov: praktické cvičenia z jazyka, slovanská literatúra, opisná slovanská gramatika, slovenské reálie a prekladový seminár. Dorozumievacím jazykom na pracovisku je slovenčina, pri výučbe začiatočníkov slovenčina a poľština. Študenti si osvojujú poznatky zo všetkých jazykových rovín, ako aj historický vývoj literatúry. Počas štúdia majú aj vyučovanie zamerané na preklad.

V rámci didaktickej činnosti pracovníci vedú praktickú výučbu slovanských jazykov (dva západoslovanské: slovenský a český jazyk, päť južnoslovanských: chorvátsky, srbský, slovinský, macedónsky a bulharský jazyk), semináre, cvičenia, prednášky, bakalárske a magisterské semináre. V akademickom roku 2023/2024 slovakistika nadobudla tzv. inštitucionálny význam, pretože sa na prvom stupni štúdia modifikovali študijné plány a súčasne sa v rámci slovanskej filológie otvárajú tri hlavné jazykové odbory: čeština, slovenčina a chorvátčina, kým predtým slovenčina bola jedným z voliteľných jazykov medzi inými západoslovanskými a južnoslovanskými jazykmi.

Výučbu slovenského jazyka v súčasnosti zabezpečujú títo pracovníci: dr M. Buczek, dr hab. L. Spyrka, prof. UŠ. (literatúra, jazyk, preklad), a dr hab. S. Sojda, dr hab. M. Szymczak-Rozlach, prof. UŠ. (jazykoveda, jazyk).

Okrem domácich pracovníkov na slovakistickom pracovisku sa na výučbe podieľajú lektori slovenského jazyka – rodení hovoriaci. Na Sliezskej univerzite na tej-

to pozícii doteraz pôsobili: Dr. Marián Servátka, Dr. Elena Králiková, Dr. Anna Sklárová-Perďochová, Dr. Juliana Beňová, doc. Marián Milčák, Dr. Lujza Urbancová, Dr. Andrea Goóťšová, Dr. Miroslava Kyseľová, Dr. Andrea Babiarová (rod. Goóťšová) a v súčasnosti Dr. Peter Milčák.

Ako bývalí domáci lektori a slovakisti ďalej pôsobili prof. dr hab. Halina Janašek-Ivaničková, doc. dr hab. Anna Bluszcz a dr hab. Józef Zarek a dr Konrad Włodarz.

Sliezska slovakistika sa od začiatku svojho pôsobenia vyvíjala veľmi dynamicky. Na univerzite sa vychovala silná generácia úspešných absolventov, ktorí v súčasnosti tvoria vedecko-pedagogické jadro slovakistického zboru, ktoré sa podieľa na vedeckovýskumných a publikačných aktivitách.

Treba tiež poznamenať, že absolventi slovakistiky môžu pokračovať v treťom stupni štúdia (PhD.), kde majú možnosť sa ďalšieho vzdelávania v oblasti lingvistiky.² Lingvistické a lingvodidaktické vedeckovýskumné aktivity pracovníkov sliezskej slovakistiky vyplývajú aj zo vzájomných kontaktov domácich slovakistov s vedeckými pracovníkmi na Slovensku. Ide o aktívnu spoluprácu s Univerzitou Komenského v Bratislave, so *Studia Academica Slovaca*, kde sa poľskí slovakisti zo Sliezskej univerzity zúčastňujú na vedeckých podujatiach, seminároch či stretnutiach didaktikov slovenčiny ako cudzieho jazyka, a to nielen v rámci Letnej školy slovenského jazyka a kultúry, ale aj v rámci pravidelných podujatí organizovaných pre zahraničných pedagógov slovenského jazyka. Ďalej treba podčiarknuť spoluprácu a vzájomné pobyty v rámci bilaterálnych zmlúv medzi univerzitami, ako aj pobyty CEPUS, SAIA a ERASMUS+, taktiež spoluprácu s Jazykovedným ústavom L. Štúra SAV v Bratislave, a to prostredníctvom aktívnych účastí na vedeckých konferenciách, organizovaných touto inštitúciou či v podobe aktívneho členstva v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave L. Štúra SAV.³ Samozrejme, propagácia vedeckovýskumných aktivít a široko chápanej slovenskej kultúry by nebola možná bez spolupráce a angažovanosti iných inštitúcií (v Poľsku sú to Veľvyslanectvo Slovenskej republiky vo Varšave, Slovenský inštitút vo Varšave a Generálny konzulát Slovenskej republiky v Krakove).

3.1. VEDECKOVÝSKUMNÁ ČINNOSŤ

Na začiatku prezentácie vedeckovýskumnej činnosti, ktoré realizovalo slovakistické pracovisko Sliezskej univerzity, treba zdôrazniť, že väčšina prác je publiko-

---

² Absolventkami doktorandského štúdia boli naposledy dve slovakistiky. V októbri 2021 obhájila dizertačnú prácu mgr Natalia Slikhutka s názvom *Melioratívna lexika v parentingových blogoch na poľskom a slovenskom materiáli* (hlavná školiteľka: M. Szymczak-Rozlach, pomocná školiteľka: S. Sojda). Druhá dizertačná práca mgr Aleksandry Wojnarowskej sa venovala *Očnej terminológii v slovenčine a bulharčine* (pomocná školiteľka: S. Sojda). Obe dizertačné práce sa zameriavali na lexiku a sémantiku slovenského jazyka v komparácii s poľštinou, resp. bulharčinou.

³ Členkou SJS je Mariola Szymczak-Rozlach.

vaná v Slovenskej republike. Do lingvistických záujmov pracovníkov slovakistiky patria predovšetkým synchronna slovenská lexikológia a lexikografia, slovotvorba a sémantika slovenského jazyka, poľsko-slovenské a slovensko-poľské kontrastívno-komparatívne výskumy a didaktika vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka. Podotýkame, že pri prezentácii vedeckovýskumných aktivít a výstupov sliezskych pracovníkov slovakistiky sa väčšia pozornosť venuje jednotlivým monografiám ako prehľadovým štúdiám či jednotlivým článkom, ktoré prispeli k vývinu slovakistiky na Sliezskej univerzite. Súčasnú slovakistickú produkciu zabezpečujú len dve pracovničky.

3.2. LEXIOLOGICKÉ A LEXIKOGRAFICKÉ VÝSKUMY

V oblasti lexikológie a lexikografie slovenského jazyka sa kontinuálne nadväzovalo na predchádzajúce výskumy v oblasti expresívnej lexiky (porov. monografiu *Eufemizmy we współczesnym języku slowackim*; Szymczak-Rozlach 2014). Týkalo sa to hlavne kategórií eufemizmov v súčasnej slovenčine z perspektívy poľského slovakistiky. Spomínaná monografia vyplnila medzeru v slovakistických výskumoch v Poľsku a na Slovensku. Obsahuje predovšetkým tie aspekty výskumu, ktorým sa dosiaľ pozornosť nevenovala: definovanie eufemizmov a ich existencia v kontexte pôsobenia tabu a tabuizácie, predstavenie lexikálno-sémantických okruhov vybraných eufemizmov aj jazyková realizácia eufemizmov pomocou derivácie, deskripcie a substitúcie. Cieľom práce „je prezentácia lexikálnych eufemizmov v slovenskom jazyku, poukázanie na ich kultúrne a sociálne determinanty, slovníkové kvalifikácie, ako aj na problém expresívnosti a intenzifikácie, teda na javy neodlučiteľne sprevádzajúce eufemizmy a procesy ich vzniku“ (Szymczak-Rozlach 2014, s. 9). Kladie sa tu dôraz na široké, komplexnejšie, nie čisto jazykovedné chápanie skúmaných prostriedkov, odvolávajúce sa na bezprostrednú spätosť jazyka a kultúry.

Na túto prácu nadväzuje štúdia, v ktorej sa analyzujú deminutíva v slovenčine vystupujúce vo funkcii eufemizmov (Szymczak-Rozlach 2018). Predmetom skúmania je skupina vybraných expresívnych lexikálnych jednotiek s pozitívnou konotáciou, eufemizmov a eufemistických zdobnenín. Tieto jednotky fungujú v rámci široko chápanej expresívnej lexiky, používajú sa na vyjadrenie rôznych emócií. V štúdiu sa vychádza z toho, že expresivita je z hľadiska medzilidskej komunikácie veľmi dôležitým prvkom. Rozlišujú sa eufemizujúce deriváty (kvázidemnutíva) a zdobnené kategórie podstatných mien, prídavných mien a sloviess. Hranice jednotiek tvoriacich melioratívne kategórie sú nejasné a veľmi variabilné. Dokladový materiál autorka čerpá najmä z dostupných jednojazyčných slovníkov slovenčiny, ktorý verifikuje dokladmi zo *Slovenského národného korpusu*. Eufemizujúce deminutíva sú výsledkom melioratívnej expresivity. Dôležitým problémom, ktorý je taktiež v popredí záujmu, je delimitácia konceptov deminutíva a eufemizmu a prepojenie ka-

tegórie deminutívnosti s expresivitou. V štúdií sa venuje pozornosť aj analýze zjemňujúcich deminutív v *Slovníku súčasného slovenského jazyka* (Buzássyová – Jarošová 2006; Jarošová – Buzássyová 2011) v porovnaní s predchádzajúcimi slovníkmi, *Slovníkom slovenského jazyka* (Peciar 1959 – 1968) a *Krátkym slovníkom slovenského jazyka* (Kačala – Pisárčiková 1997).

Zavŕšením výskumu eufemizmov je nateraz štúdia *Badania w zakresie eufemizmów we współczesnym języku polskim i słowackim* (Szymczak-Rozlach 2021). Jej cieľom je charakteristika stavu výskumu eufemizmov a problematiky eufemizácie v poľsko-slovenskom komparatívnom aspekte. Nadväzuje sa v nej na významnú prácu Anny Dąbrowskej (1994) *Eufemizmy współczesnego języka polskiego (Eufemizmy súčasného poľského jazyka)* aj na ďalšie polonistické práce venujúce sa tejto problematike. Práca zachytáva podobnosti aj rozdiely v definovaní pojmu eufemizmus v poľských a slovenských lingvistických prácach a uvažuje o jazykovej realizácii eufemizácie v porovnávaných jazykoch. Okrem toho sa pozornosť venuje zhodám a odlišnostiam pri spracovaní týchto lexikálnych jednotiek v poľských a slovenských výkladových slovníkoch, t. j. prepájajú sa lexikologické a lexikografické aspekty vo výskume dvoch západoslovanských jazykov.

V úzkej nadväznosti na lexikálnu problematiku sa realizujú ďalšie výskumy v oblasti expresívnej lexiky, konkrétne ide o melioratíva a pejoratíva v slovenčine (Szymczak-Rozlach 2019). Táto štúdia sa zameriava na zaujímavú tému expresívnych lexikálnych jednotiek s kladným aj záporným citovým zafarbením. Treba zdôrazniť, že samotnej kategórii melioratívnosti sa v slovenčine a najmä v porovnávanom poľsko-slovenskom aspekte nevenovala dosiaľ žiadna štúdia. Do kategórie melioratív zaradíme eufemizmy a tzv. zjemňujúce deminutíva. V centre záujmu je aj kategória pejoratív a ich sémantická klasifikácia (jednotky s inherentným a adherentným negatívnym príznakom). Tejto kategórii by sa v budúcnosti malo venovať viac pozornosti, keďže v slovakistike nebola predmetom sústredného výskumu.

V súvislosti s výskumom lexiky a slovotvorby súčasnej slovenčiny za dôležité považujeme spomenúť práce, ktoré opisujú slovotvorné formanty – prefixy a prefixoidy typu *mini-*, *maxi-*, *makro-* s intenzifikujúcou funkciou v kompozitách excerptovaných z dvoch korpusov slovenského jazyka – *Slovenského národného korpusu* a webového korpusu *Omnius Slovaca Publica II.* (Sojda 2020). Autorka sa pokúša o vysvetlenie statusu týchto formantov, o ich formálno-gramatickú charakteristiku, ktorá v poľskej lingvistike nie je jednoznačná. Týmto autorka poukazuje na rozdiely v definovaní týchto formantov v poľských a slovenských lingvistických prácach. V poľských prácach sa pracuje s termínom sufixoid a prefixoid (Burkacka 2010), v najnovších slovenských prácach s termínom bázooid (Ološtiak et al. 2018). Okrem toho tá istá autorka v ďalšej štúdií poukazuje na modelové schémy, ktoré vyjadrujú dezintenzifikačnú (atenuačnú) modifikáciu s pomocou prefixov, sufixov a prefixálno-sufixál-

ných formantov, ako aj lexikálnych exponentov (napr. poľ. *nie bardzo* + ADJ: *niedocenyony*, *niedojrzały*, *niejasny*, slov. *neveľmi* + ADJ: *nedospelý*, *nevýrazný*; slov.: de-adjektívne adj., napr. *horkastý*, adjektivizované trpné prídavia: *poblednutý*, *počernelý*, poľ. *slabowity*, *chorowity* – slov. *belavý*, *zelenavý*; slov. *nasprostastý*, *nakyslastý*, *pomladší* – poľ. *przyglupisty*, *przygluchawy*. Prezentovaný výskum v oblasti kategórií intenzity sa dotýka nielen spisovnej, ale aj hovorovej slovenčiny (Sojda 2018). Táto problematika najvýraznejšie rezonuje v najnovších bádateľských aktivitách S. Sojdy, ktorých završením je monografia z roku 2022 (porov. nasledujúcu časť).

3.2. KONFRONTAČNÉ POĽSKO-SLOVENSKÉ A SLOVENSKO-POĽSKÉ VÝSKUMY

Komparatívny výskum prezentujú jednotlivé štúdie, v ktorých sa značná pozornosť venuje lexike slovenského a poľského jazyka, lexikálnym zmenám po rozpade Československa z časovej perspektívy uplynulých 30 rokov (Szymczak-Rozlach 2020). Na túto tému sa čiastočne nadväzuje reflexia hybridných štruktúr v slovenčine a poľštine (Szymczak-Rozlach 2018), v ktorých sa spájajú prvky domáceho a cudzieho pôvodu (napr. slov. *kváziodborník*, *antidivadlo*, *megahviezda*; poľ. *arcygarz*, *cyberprzeźrzeń*, *kulczykgate*). V slovenčine existuje väčšia konkurencia domácich a prevzatých slovotvorných prípon (porov. Horecký – Buzássyová – Bosák a kol. 1989). V týchto prácach sa rozoberajú gramaticko-lexikálne mechanizmy, ktoré na prelome 20. a 21. storočia zohrávajú dôležitú úlohu v procese preberania lexiky (v poľštine aj v slovenčine). Uvádzajú sa slovotvorné mechanizmy, ktoré sa najčastejšie používajú, rôzne slovotvorné spôsoby a postupy, napr. *demokratizmus/demokratickosť*, *komizmus/komickosť*, *dynamizmus/dynamika*, *pluralizmus/pluralita*, *dabing*, *dubbing/dabovanie*. Taký porovnávací opis lexikálny zásoby dvoch blízkych slovanských jazykov je dôležitý pre ďalšie výskumy a samozrejme užitočný aj v didaktike pri opise lexiky a slovotvorby dvoch príbuzných jazykov.

V rámci týchto výskumov treba v prvom rade predstaviť najnovšiu vedeckú monografiu, ktorá porovnáva poľštinu a slovenčinu v oblasti intenzifikácie a dezintenzifikácie: *Intensyfikacja i dezintensyfikacja w języku polskim i słowackim* (Sojda 2022). Z takejto perspektívy sa podrobný opis daného javu ešte nerealizoval. Teoreticko-metodologická báza monografie sa rozvíja v dvoch základných krokoch. V prvom kroku sa teoretické východiská zakladajú predovšetkým na sústreďení a následnej analýze poznatkov poľskej a slovenskej, resp. českej odbornej literatúry, ale reflektujú sa aj zistenia z mnohých iných zahraničných bádateľských okruhov (slovanských, západoeurópskych aj amerických). Navyše, pozornosť sa venuje aj tým prácam anglickej, nemeckej či poľskej proveniencie, ktoré vo viac ako storočnom historickom priereze podľa hodnotenia autorky špecifickým spôsobom prispeli k rozvoju výskumu danej problematiky.

V monografii sa kladie dôraz na rozlišovanie intenzity a intenzifikácie v jazyku. Intenzita aj intenzifikácia sa chápu na pozadí normy a škálovania. Ide o jedno zo zásadných teoretických východísk, keďže norma sa v tomto zmysle poníma ako základná (referenčná) miera intenzity, stredový bod na pomyselnnej škále, ktorá má podobu osi tiahnucej sa od tohto bodu oboma protichodnými smermi. Intenzifikácia sa pokladá za proces, ktorý nemožno stotožňovať s intenzitou, pretože intenzitu je potrebné chápať ako výsledok intenzifikácie, pričom intenzita statickým spôsobom vyjadruje vlastnosť objektu. V uvedených súvislostiach, odkazujúcich na škálované ponímanie a jeho dynamickú podstatu, pod intenzifikáciou sa rozumie zvýšenie miery (intenzity) deja a vlastnosti. Naproti tomu v prípade, ak intenzita príznaku je nízka alebo slabá, máme do činenia s procesom dezintenzifikácie (atenuácie). Monografia sa venuje lexikálnemu spôsobu intenzifikácie, afixálnym postupom osobitne pri adjektívach (napr. poľ. *przemądry, precudny*, slov. *premúdry, prekrásny*) a verbách (napr. poľ. *rozpadać się, roztańczyć się*, slov. *rozpútať sa, rozplakať sa*). Osobitná kapitola sa zameriava na intenzifikáciu pomocou vlastného lexikálneho významu (napr. poľ. *krzyczęć, wrzeszczeć*, slov. *kričať, vrieskať*).

Jadrom monografie je teda opis a charakteristika vyjadrovania intenzity jednak pomocou afixálnych prostriedkov a jednak prostredníctvom vlastného lexikálneho významu. Ťažiskovými časťami monografie sú však predovšetkým kapitoly o intenzite v slovotvorne modifikovaných adjektívach a verbách. Kniha prináša niektoré zaujímavé poznatky vyplývajúce z komparatívnych poľsko-slovenských analýz. Medzi porovnávanými jazykmi sa predovšetkým ukázala výrazná podobnosť v repertoári modifikačných jazykových prostriedkov, ktoré sa používajú na intenzifikáciu či deintenzifikáciu vlastnosti vyjadrenej adjektívom (napr. poľ. *przebogaty, zielonkawy* – slov. *prebohatý, zelenkavý*). Pokiaľ ide o zreteľnejšie rozdiely, treba uviesť napr. zistenia, že v poľštine je viac atenuačných prefixov ako v slovenčine, ale pri sufixoch je to naopak (slov. *polotuhý, pobelavý, nakyslý, belavý, zelenavý, zelenkavý, belaskavý, zlatistý* – poľ. *przygluchy, niedomyty, podgorączkowy, półsuchy, żółtawy, starawy*). V rámci oslabovacej funkcie slovenčina využíva prefixálno-sufixálne odvodzovanie, ktoré v poľštine nie je zaznamenané (slov. *nažltkavý, našedivastý, našedively, pobelavý, obtlstý* – poľ. *0*). V slovenčine je bežnejšia analytická intenzifikácia, a tak ekvivalentmi poľských tvarov s afixmi sú aj slovenské opisné konštrukcie s príslovkou (slov./poľ. *veľmi divný – przedziwny, veľmi bohatý – przebogaty, veľmi smiešny – prześmieszny, veľmi zábavný – przezbawny*). Naostatok možno konštatovať, že táto monografia je výsledkom viacročného rozsiahleho a dôkladného výskumu, v rámci ktorého sa autorka zamerala na otázky intenzity v jazyku a ktorého výstupmi sú aj jej početné vedecké štúdie (Sojda 2019, 2021). Táto monografia je prínosná vo viacerých ohľadoch. Predstavuje jednotlivé vedecké koncepcie a súčasne hľadá medzi nimi prieniky, ale uvažuje aj o ustáľovaní zásad-

ných pojmov a termínov. Tu možno spomenúť napr. chápanie kategórie *intenzity* vo vzťahu ku kategóriám, ako sú *gradácia* či *dostatočnosť*, ale aj *expresívnosť* či *emocionálnosť*. Ďalej sa metodologický prínos prejavuje v tom, že sa rozlišujú pojmy a termíny *intenzita* a *intenzifikácia*, *intenzifikácia* a *deintenzifikácia* (S. Sojda pracuje s termínom *dezintenzifikácia*), pričom toto rozlišovanie znamená diferenčný prístup, ktorý slúži na vybudovanie základného metodologického postupu pri analýzach na poli aplikačno-materiálového výskumu; *priama* a *nepriama intenzita*. Napokon prináša komparatívny výskum ako metódu pri analýze poľštiny a slovenčiny ako dvoch blízkopríbuzných slovanských jazykov. Komparatívny výskum ukázal predovšetkým zhody (v prevažnej miere), ale aj niektoré (nie početné) rozdiely v prostriedkoch vyjadrovania intenzity, niekde však aj rozdielnu dynamiku ich aktuálneho používania. Monografia v konečnom výsledku ponúka komplexný opis intenzity, ktorý má základný význam pre poľskú aj slovenskú lingvistiku.

Komparatívny výskum slovenčiny a poľštiny sa prezentuje aj v ďalších prácach, porov. napríklad štúdiu, ktorá sa venuje modifikačnej kategórii augmentatív (Szymczak-Rozlach 2023). Práca poukazuje na fungovanie tejto kategórie v opozícii k expresivite a k deminutívnosti. Všíma si charakteristické sufixálne formanty, ktoré sa podieľajú na tvorení augmentatív v porovnávaných jazykoch (napr. slov. *-isko/-sko*, *-ina* – poľ. *-isko*, *-sko*, *-idło*, *-ina*, *-uch*, *-as*). Podáva tiež prehľad súčasného stavu výskumu augmentatív v skúmaných jazykoch.

Okrem toho v poľsko-slovenskom pláne sa pozornosť venuje distributívnym slovesám (Sojda 2023a), ako aj problematike plurálií tantum (Sojda 2023b).

3.3. LINGVODIDAKTICKÉ VÝSKUMY

Iným okruhom vedeckého záujmu je oblasť vyučovania slovenčiny a poľštiny ako cudzieho jazyka. V roku 2023 vyšla štúdia zameraná na lingvodidaktiku slovenčiny (Szymczak-Rozlach 2023), ale treba uviesť predovšetkým učebnicu *Uži si slovenčinu! Čítanka s cvičeniami pre stredne pokročilých* (Kyseľová – Sojda 2019). Táto učebnica je určená pre cudzincov učiacich sa po slovensky, ktorí už so slovenčinou mali predchádzajúcu skúsenosť. Optimálna je pre tých, ktorí dosahujú vyššiu úroveň porozumenia čítaného textu (B2, C1 – podľa Spoločného európskeho referenčného rámca) a komparatívne rovnakú alebo nižšiu úroveň vlastnej ústnej a písomnej produkcie (B1). Učebnica je primárne koncipovaná pre cudzincov so slovenským materinským jazykom, sekundárne aj pre cudzincov Neslovanov na pokročilej úrovni. Táto práca nie je učebnicou v striktnom zmysle slova, neobsahuje výklad gramatických javov, keďže sa predpokladá, že učitelia sa ich už ovládajú. Kniha nie je len čítankou, ku každému textu je pripojený súbor praktických cvičení. Obsahuje 15 lekcí, z ktorých každá predstavuje ucelenú tému z rôznych oblastí spoločenského života. Na konci sa nachádza kľúč k jednotlivým úlohám. Textová časť obsahuje

autentické texty, pochádzajúce z internetových novín a portálov. Jazykové cvičenia sa opierajú o predchádzajúci text, tzn. gramatické javy a lexikálne jednotky, ktoré v ňom boli použité. Uvedené sú rôzne typy cvičení – substitučné, transformačné, expanzívne a doplnovacie (medzi nimi sa nenachádzajú prekladové cvičenia). Za jazykovými cvičeniami nasledujú cvičenia zamerané na diskusiu, vyjadrenie vlastného názoru. V závere každej lekcie sa nachádza lexika na osvojovanie. Pozoruhodné je, že funkčnosť lekcii bola testovaná pri výučbe praktického jazyka na rôznych univerzitách: na Sliezskej univerzite, Prešovskej univerzite v Prešove, Varšavskej univerzite a na jazykových kurzoch Slovenského inštitútu vo Varšave. Učebnica slúži ako základný alebo doplnkový didaktický materiál pri výučbe slovenčiny na slovakistických pracoviskách v zahraničí aj na Slovensku, ale aj ako učebný materiál na jazykových kurzoch, pri individuálnej výučbe.

Lingvodidaktický charakter má aj štúdia venovaná metajazykovým rozdielom v slovenčine a poľštine (Szymczak-Rozlach 2023), kde hlavným bodom skúmania je problém rozdielneho fungovania jazykovednej terminológie v slovenčine vo vzťahu k jazykovým pojmom prijatým a fungujúcim v poľskej lingvistiky, ako aj otázka ich prekladu do slovenčiny alebo nedostatku ekvivalentov v poľskej jazykovednej tradícii. Je pozoruhodné, že v rámci týchto dvoch lingvistík existujú zreteľné rozdiely, čo ešte viac komplikuje vzájomné porovnanie a opis týchto dvoch príbuzných jazykov. Príklady neadekvátneho prekladu/tlmočenia niektorých lingvistických termínov alebo terminologických odlišností možno v jazykovom opise sledovať na rôznych jazykových úrovniach. Pri výučbe a osvojovaní si cudzieho jazyka sa pracuje s rozdielnymi termínmi: porov. termíny *glottodidaktika* a *glottodidaktické metódy* (Grucza 2007), ktoré sa vyskytujú v poľskej tradícii, no v slovenskej sa používa termín *lingvodidaktika*, keď sa hovorí napríklad o *lingvodidaktickej* koncepcii vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka (Pekarovičová 2022). Deskriptívna gramatika na rozdiel od praktickej gramatiky, ktorá je v rámci lektorátu slovenčiny si vyžaduje poskytnúť čo najkomplexnejší obraz o jazykových rovinách jazyka; študenti slovakistiky sa oboznamujú s často ťažkou lingvistickou terminológiou, ktorá im je nápomocná a stanoví terminologický aparát na písanie diplomových, lingvisticky zameraných prác. Pri osvojovaní si cudzieho jazyka musíme brať do úvahy metajazyk terminológie, čiže v rámci dvoch lingvistík pozorujeme zhody aj rozdiely v definovaní termínov, čo komplikuje opis a súhrn týchto typologicky príbuzných jazykov. Publikácia sa snaží odpovedať na viacero otázok, napríklad: čím je spôsobený nedostatok terminologických ekvivalentov? Ako zaplniť medzeru, keď terminologický ekvivalent v materinskom jazyku absentuje? Čo s otázkou (ne)preložiteľnosti jazykovedného termínu a z čoho vyplýva (iné jazykové javy v slovenčine ako v poľštine)? Ako sa vyrovnáť s existenciou rôznych metodologických koncepcií?

3.4. ZBORNÍK *HORIZONTY SLOWACYSTYKI*

Aktuálne vyšiel zborník príspevkov *Horyzonty slowacystyki. Język. Literatura. Dydaktyka* (Szymczak-Rozlach – Sojda – Buczek 2023), ktorý je výsledkom medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie *Horizonty slovakistiky: dávne inšpirácie a nové výzvy*, ktorá sa konala 17. – 18. mája 2022 na Sliezskej univerzite. Konferencia bola zorganizovaná pri príležitosti 45. výročia výučby slovenčiny na Sliezskej univerzite v Sosnovci a zúčastnili sa na nej zástupcovia z rôznych krajín (Slovinsko, Chorvátsko, Bulharsko, Nemecko, Rakúsko, samozrejme, najväčšie zastúpenie malo Slovensko). Medzi účastníkmi boli aj predstavitelia slovenskej, slovinskej a bulharskej akadémie vied, zástupcovia iných poľských univerzít (Jagelovskej univerzity, Varšavskej univerzity a Štetínskej univerzity). V zborníku sú zastúpené príspevky reflektujúce tematické okruhy, ako slovenčina v 21. storočí: aktuálne tendencie a perspektívy; vzťahy medzi jazykom a spoločnosťou, jazykom a kultúrou a slovakistické výskumy orientované na nové metodológie. V publikácii sa venuje veľká pozornosť didaktike a inovatívnym trendom a koncepciám vo vyučovaní slovenčiny ako cudzieho jazyka. Viac ako polovica príspevkov je publikovaná v slovenčine, komunikáty v poľštine sú ojedinelé (týkajú sa predovšetkým histórie sliezskej slovakistiky, poľských slovakistických centier a slovakistike v zahraničí).

4. PERSPEKTÍVY ĎALŠIEHO VÝSKUMU

Z ďalších projektov alebo výstupov, ktoré sa momentálne pripravujú na našom pracovisku v strednodobom horizonte, možno spomenúť výskumy v oblasti slovotvorby a sémantiky, dotýkajúce sa problematiky lexikálnych intenzifikátorov v slovanských jazykoch (projekt pripravuje S. Sojda v spolupráci s inými pracoviskami v zahraničí). Uvažuje sa tiež nad prípravou vedeckej monografie, ktorá by sa venovala augmentatívam, a to v perspektíve komparatívneho poľsko-slovenského výskumu.

V rámci expresívnej lexiky a s ohľadom na to, že existuje monografické spracovanie a komplexnejší opis eufemizmov v slovenčine, uvažujeme o príprave chýbajúceho špecifického slovníka slovenských eufemizmov. Takýto slovník jestvuje v poľštine (Dąbrowska 2009) a môže byť inšpiráciou k podobnému spracovaniu aj v slovenčine. V roku 2024 plánujeme vedeckú konferenciu venovanú 50. výročiu slavistiky, ktorá sa bude zameriavať okrem iného na lingvistický výskum, nové metodológie a lingvodidaktiku.

5. ZÁVER

Sliezska slovakistika v Sosnovci patrí medzi progresívne odbory v Poľsku. Prezentované vedeckovýskumné a publikačné aktivity dokumentujú dlhodobú prácu, ozrejmujú hlavné tematické okruhy záujmov (slovenská lexikológia a lexikografia, konfrontačné a komparatívne lexikálne práce poľsko-slovenské a slovensko-poľské,

slovotvorba a sémantika. Predstavené výskumy majú synchronný interdisciplinárny (najmä sociolingvistiký) charakter. Spolu s jazykovednými prácami na našom pracovisku vznikajú aj publikácie z oblasti lingvodidaktiky a didaktiky slovenčiny ako cudzieho jazyka.

Úplne na záver chceme zdôrazniť, že vďaka spolupráci poľských slovakistov v oblasti lingvistiky a lingvodidaktiky s jednotlivými pracoviskami na Slovensku (Bratislava, Banská Bystrica, Nitra a Prešov) sa slovakistika na Slezskej univerzite rozvíja veľmi dynamicky. Dôležitú úlohu plnia lektori slovenského jazyka – rodení hovoriaci, ktorí propagujú slovenský jazyk a kultúru v zahraničí. Ich zaangažovanosť a aktivita na všetkých poliach výrazne prispieva k rozvoju pracoviska a je nevyhnutnou súčasťou napredovania slovakistiky v zahraničí.

Literatúra

- BURKACKA, I. (2010): Klasyfikacja słowotwórcza nowszych zapożyczeń. In: *LingVaria*, 2/4, 229 – 240.
- BUZÁSSYOVÁ, K. – JAROŠOVÁ, A. (eds.) (2006): *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. Bratislava: Veda.
- DĄBROWSKA, A. (1994): *Eufemizmy współczesnego języka polskiego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- DĄBROWSKA, A. (2009): *Slovník eufemizmów polskich czyli w rzeczy mocno w sposobie łagodnie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- GRUCZA, F. (2007): Lingwistyczne uwarunkowania i implikacje glottodydaktyki. In: Kardela, H. – Zygmunt, T. (eds.): *Rola językoznawstwa w metodyce nauczania języka obcego*. Chełm: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, 12 – 24.
- HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. a kol. (1989): *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied.
- JAROŠOVÁ, A. – BUZÁSSYOVÁ, K. (eds.) (2011): *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. Bratislava: Veda.
- KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M. (eds.) (1997): *Krátky slovník slovenského jazyka*. 3., dopl. a preprac. vyd. Bratislava: Veda.
- KYSELOVÁ, M. – SOJDA, S. (2019): *Uži si slovenčinu! Čítanka s cvičeniami pre stredne pokročilých*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- OLOŠTIAK, M. – VOJTEKOVÁ, M. – ORIŇAKOVÁ, S. (2018): *Slovotvorná adaptácia a kompozitnosť v slovenčine*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- PECIAR, Š. (ed.) (1959 – 1968): *Slovník slovenského jazyka*. 6 zv. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- PEKAROVIČOVÁ, J. (2022): *Slovenčina ako cudzí jazyk. Predmet aplikovanej lingvistiky*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- SOJDA, S. (2017a): Intensitywność treści w paratekstach prozy Pavla Rankova. In: *Przekłady Literatur Słowiańskich*, 8/1, 141 – 158.
- SOJDA, S. (2017b): Przedrostki o wartości intensyfikującej w leksyce słowackiej. In: Kołodziej, A. – Piasecki, T. (eds.): *Słowiańszczyzna dawniej i dziś – język, literatura, kultura: Monografia ze Studiów Slawistycznych 3*. Červený kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 253 – 262.
- SOJDA, S. (2018): Kategoria intensywności w stylu potocznym języka słowackiego. In: Piotrowicz, A. – Witaszek-Samborska, M. – Skibski, K. (eds.): *Kultura komunikacji potocznej w językach słowiańskich*. 6. Poznań: Wydawnictwo Nauka i Inowacje, 349 – 363.

- SOJDA, S. (2019): Adverbial Intensifiers In Contemporary Polish and Slovak. In: *Jazykovedný časopis*, 70/1, 55 – 71.
- SOJDA, S. (2020): Wykładniki dezintensyfikacji w języku polskim i słowackim – zarys problematyki. In: *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 55, 1 – 22.
- SOJDA, S. (2021): O intensyfikowaniu treści w blogach internetowych. In: Olchowa, G. (ed.): *Styl jako narzędzie badawcze w synchronii i diachronii języków słowiańskich 1*. Banská Bystrica: Belianum, 75 – 85.
- SOJDA, S. (2022): *Intensyfikacja i dezintensyfikacja w języku polskim i słowackim*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- SOJDA, S. (2023a): Polskie i słowackie czasowniki dystrybutywne. In: *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 58, 1 – 13.
- SOJDA, S. (2023b): Rzeczowniki o defektywnym paradygmacie (pluralia tantum w badaniach polsko-słowackich). In: Ivanová, M. (ed.): *Vzťahy v jazyku – jazyk vo vzťahoch. Na počesť Jolany Nižňákovéj*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 95 – 105.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2014): *Eufemizmy we współczesnym języku słowackim*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2018a): Słowackie deminutywa w funkcji eufemizującej. In: *Jazykovedný časopis*, 69/3, 589 – 599.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2018b): Formacje hybrydalne w języku słowackim i polskim: konkurencja form rodzimych i obcych. In: Cichońska, M. – Genew-Puhalewa, I. (eds.): *Tożsamość Słowian zachodnich i południowych w świetle XX-wiecznych dyskusji i polemik 2. Język*. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 3660. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 111 – 124.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2019): Melioratywa i pejoratywa w opisie leksykalnym i leksykograficznym języka słowackiego. In: Gasek, B. (ed.): *Wyras i zdanie w językach słowiańskich. Monografia 1*. Siedlce: Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. F. Karpińskiego, Stowarzyszenie, 133 – 146.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2020): Moda językowa: zmiany leksykalne po roku 1989 w ujęciu komparatywnym słowacko-polskim. In: *Slavica Slovaca*, 55/2, 171 – 178.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2021): Badania w zakresie eufemizmów we współczesnym języku polskim i słowackim. In: Dobriková, M. (ed.): *Zborník Filozofickej Fakulty. Philologica 78*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 73 – 83.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2023a): Augmentatywa w leksykografii polskiej i słowackiej. In: Charciarek, A. – Zych, A. – Wilk, G. (eds.): *Jednostki języka w systemie i tekście 5*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 205 – 219.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. (2023b): Różnice metajęzykowe jako problem glottodydaktyczny (na materiale języka słowackiego i języka polskiego). In: Mošat'ová, M. – Kollárová, P. (eds.): *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach III.: Zborník príspevkov venovaných výskumu a výučbe. 1. zväzok*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 115 – 132.
- SZYMCZAK-ROZLACH, M. – SOJDA, S. – BUCZEK, M. (eds.) (2023): *Horyzonty słowacytyki. Literatura. Język. Dydaktyka*. Katowice: Studio NOA.

Internetové zdroje

- [1] <https://us.edu.pl/institut/ij/> (cit. 15. 11. 2023).
- [2] <https://us.edu.pl/wydzial/wh/kierunki-studiow/filologia-slowianska/> (cit. 15. 11. 2023).